

Beilustreefnd Aifuwz.

30 Maart 1868.

Prijs per Kwartaal / 2,17^s.

N°. 39.

De „musels” in de Rienz (Tirol).

In het Oostelijk gedeelte van Tirol strekt zich het Pusterdal uit tot aan de grenzen van Karinthië, en grenst ten Noorden aan de Salzburger Tauern, waar de „Grossglockner” met deftigen ernst op schildwacht staat. Het hoogste punt, ongeveer in het midden van de langste uitgestrektheid van het dal, wordt gevormd door het Toblacher veld (bijna 4000 voet hoog). Daar ontspringt de Pusterdaler Rienz met hare zuster, de Drau; doch, alsof zij zich niet best samen konden verdragen, ontvloden de wilde zusters aldra elkander, en terwijl de Drau haren loop Oostwaarts neemt, vlt de Rienz verlangend haren geliefden, den Eisack, te gemoet, om vereenigd met hem hare schattig te brengen aan de Etsch.

De arme Rienz heeft een aardig eindje weegs af te leggen, eer zij eindelijk bij Brixen haren bruidegom bereikt. Doch als een echt Tiroler kind denkt ook zij:

„Und wie weita zum Schatzl,
Wie bass dass mi freut!”

Langs hare oevers staan donkere bosschen, die haar in de koele schaduw houden; het vriendelijke stadje Bruneck ligt ter zijde af, en oud-eerwaardige burgkasteelen, hoog op de bergen geplaatst, bewaken haren loop. Maar de tijden zijn lang voorbij toen Oowald von Wolkenstein, op het kasteel Bodeneck, 't welk zij in eene diepe rotskloof omspoelt, haar zijne liederen voorzong. Ruwere kelen zingen haar thans vreemde melodien voor. Het zijn de onbeschaafde Italiaansche arbeiders, die van de steile oeverrotsen de „musels”

(de stammen der lorkenboomen, der pijnen, dennen en sparren) met touwen in het water laten aftakken, opdat zij niet gekneusd worden.

Jaar in jaar uit weerklinken hunne bijlalen door de bosschen, en de lichamen van duizenden gevallen reuzen des wouds storten in den bruisenden stroom, die ze dan met zich voortleurt. Daar drijven dan de zware stammen op de schuimende golven, storten razend met de watervallen over de rotsen, of worden soms ook wel door den vertoornen stroom tegen de rotsige oevers geslingerd. Daarop komen de Italiaansche arbeiders, menschen, die meestal in dienst staan van Zuid-Tiroolsche houthandelaars, en maken de stammen weer vlot, hetgeen een even gevaarlijk als moeilijk werk is. Dikwijls liggen ontzaglijke rotsblokken, die van de oevers zijn losgeraakt, in de bedding van den stroom, waartegen dan de „musel”-stammen dicht opeengepakt zich vastklemmen en alzoo het water opstuwen. Met dulle onversaagdheid klauteren de Italiaansche arbeiders (die paria's van het land, die men wegens hunne soberheid en onvermoeidheid niet genoeg achten kan) op de dobberende en wankelende „musels” heen en weer, en stoten ze door middel van lange met ijzer beslagen stokken los, terwijl dan, dikwerf nog als de menschen er op staan, de geheele schaar „musels” aan 't rollen raakt en slechts kan verlaten worden door middel van eene behendigheid, zooals die alleen aan die arbeiders eigen is. Meermalen eischt dat werk, treurig genoeg! zijne offers, en ten einde zulks zooveel mogelijk te voorkomen, is men in lateren tijd begonnen met het laten springen der in den weg liggende rotsblokken door middel van buskruit, ten einde ze aldus te verwijderen.

Aan den Eisack - inzonderheid nabij Botzen, liggen za-

gerijen, waar de „musels” tot planken worden verwerkt. Men twintigtal jaren geleden werden er nog jaarlijks circa 30.000 „musels” bij vlotten aangevoerd uit het Pusterdal; daar echter de bosschen al meer en meer gedund raken, en een verstandige boschbouw aldaar niet schijnt te kunnen worden in practijk gebracht, zoo staat het te vreesen, dat die eenmaal zoo voordeelige bronnen van verdienste langzamerhand zullen opdrogen.

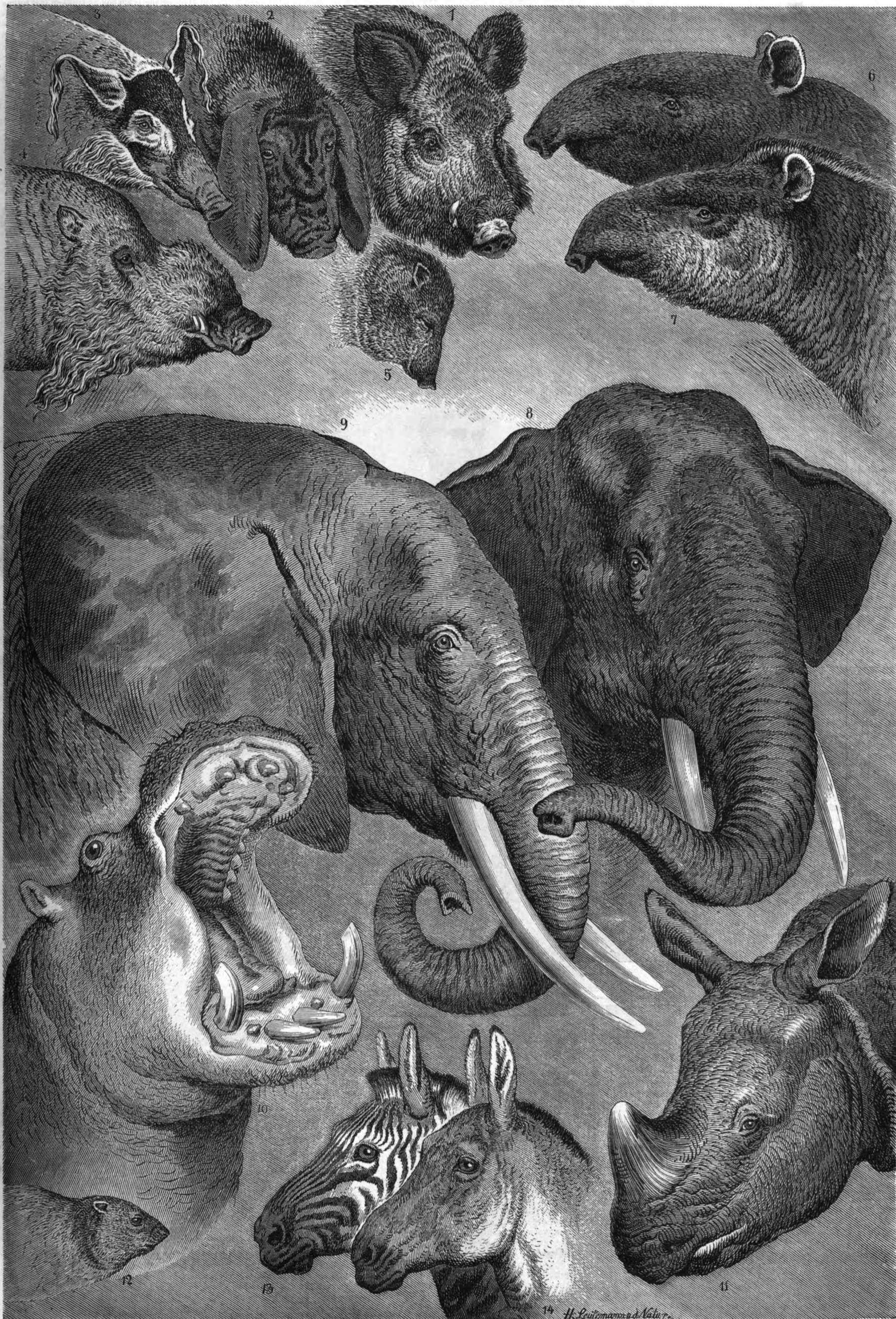
Behalve de „musels” werden de groote stammen der lorkenboomen ook nog gebruikt als hout voor den scheepsbouw, en menige statige stoomboot draagt het Tiroolsche hout op de blauwe Adria naar ver verwijderde landen heen, evenals de schoone houten bruggen der Noord-Italiaansche spoorwegen meestal worden gebouwd van boomstammen uit het Pusterdal.

Admiraal Farragut.

De nieuwsbladen hebben veel verhaald aangaande de schitterende ontvangst, die ten deel was gevallen aan den Amerikaanschen admiraal Farragut te Londen, te Sint-Petersburg, en nu onlangs ook in Italië. Intusschen begint men thans daarover in Engeland eenigszins ongerust te worden, want het is wel duidelijk, dat de admiraal niet voor plezier de Europeesche zeeën bezoekt, maar wel degelijk belast is met eene militair-diplomatieke zending. Reeds voor twee jaren voerde Amerika onderhandelingen met Griekenland over den aankoop van het eiland Milo. De Amerikanen wilden de voortreffelijke haven van dat eiland maken tot een marine-station; de Westersche mogendheden verijdelden evenwel die onderhandelingen. Thans is er iets soortgelijks in 't

Het laten springen der steenen, die het vlotten belemmeren in de Rienz (Tirol).

Dierentypen. III. Dieren met geheele en met gespleten hoeven.
 1. Europeesch wildzwijn. 2. Maskervarken. 3. Pluimzwijn. 4. Baardzwijn van Sumatra. 5. Amerikaansch navelzwijn (Pecari). 6. Schabrakken tapir. 7. Amerikaansche tapir. 8. Indische olifant. 9. Afrikaansche olifant. 10. Nijlpaard. 11. Indische neushoorn (rhinoceros). 12. Rotstapir of Klipzwijn van de Kaap. 13. Dauw of bergzebra. 14. Dschiggetai.

zich tusschen Bosco tre case en Ottajano uitgebreid. De lengte des strooms, van den voet van den Vesuvius wordt aangegeven op 4 lieues, en de breedte op $\frac{1}{2}$ lieue, de gemiddelde hoogte aan het einde op 25 voet. De stroom had in 60 uren een afstand afgelegd van bijna 5 lieues. Op zijn weg verwoestte hij vele boomen en huizen. Laatstgenoemde werden gedeeltelijk zelfs tot aan het dak door hem ingehuld en de vertrekken geheel en al gevuld. De oppervlakte van het door den stroom overdekte terrein werd geschat op 45½ miljoen □ palmen. Drie kleine plaatsjes werden verwoest en begraven: Capisechi, dat verdeeld werd in Caprari en Cecatelli, en San Giovanni.

Dierentypen.

Naar het leven geteekend door H. Leutemann.

III. Dieren met heele en gespletten hoeven. *)

Onze teekenaar huldigt nog de ouderwetsche methode, die onder den naam van dikhuidige dieren („pachydermi“) ook de eenhoevigen („solidungula“) mee begreep, terwijl men die tegenwoordig beschouwt als behoorende tot eene andere orde en ze stelt aan de spits der behoefde dieren in het algemeen. Gelijik men weet is de duidelijk bepaalde orde, die de eenhoevige dieren bevat, arm in soorten, en nog armer aan familiën. De tegenwoordig bekende schepping bezit slechts eene enkele daartoe behoorende familie, namelijk die der paarden („equus“), die in drie groepen kan gesplitst worden. De eerste daarvan bevat de paarden, de tweede de ezels, de derde de tiggerpaarden of zebra's. Van eene der beide laatstgenoemde groepen, waaraan men ook wel eens den rang van familiën teekent, vertoont onze afbeelding een vertegenwoordiger, (14) den dechiggetai („asinus hemionus“) en (13) den dauw of bergzebra („hippotigris Burchelli“). Eerstgenoemde is afkomstig uit de uitgestrekte steppen van Middel-Azië, en de laatstgenoemde uit even zulke streken van Zuid-Afrika. Wat de levenswijze betreft, zoo hebben gewis de wilde ezels en het tigger- of gestreepte paard veel gelijkenis met elkander, gelijik dan trouwens alle paarden daarin slechts in onbeduidende kleinigheden verschillen. In meer of min talrijke kudden vereenigd, doortrekken de evenzoo voorzichtige als moedige dieren de wijduitgestrekte steppen, al naar het jaargetijde het vordert, nu eens aan de eene dan weer aan eene andere streek de voorkeur gevende, zoodat zij zich dus als het ware altoos op reis bevinden. Iedere horde wordt aangevoerd en geleid door den sterksten hengst, die zich, na zware en langdurige gevechten tegen andere mededingers, de opperheerschappij heeft weten aan te matigen. In het Zuiden van Afrika plegen enkele antilopen en struisvogels (in Azië althans eerstgenoemde) meer of min vertrouwelijk samen te leven met wilde paarden, misschien wel ten gevolge van het gelijksortige voedsel dat zij zoeken en van de bij al die verschillende dieren in gelijke hooge mate ontwikkelde voorzichtigheid, waardoor eene waakzaamheid ontstaat, die voor allen te zamen gelijkelijk nuttig en voordeelig is. Men heeft menigmaal proeven genomen om wilde paarden te temmen; tot dusverre hebben die evenwel geene noemenswaardige resultaten opgeleverd. Desniettemin kan men met alle zekerheid aannemen, dat het beoogde doel moet bereikt worden, wanneer men het noodige geduld niet verliest. Het is waar, dat het, na de verkregen ondervinding, vooreerst nog wel wat gewaagd mag geacht worden, om, zooals men gehoopt en gepoogd heeft, met getemde zebra's langs de straten te rijden. Zeer zeker laten die dieren, wat de snelheid betreft, niets te wenschen over; maar met hunne leidzaamheid is het wat anders. Engelschen, die aan de Kaap de Goede Hoop rjstudies van den zadel en met den wagen hadden ondernomen, vonden zichzelf, na een korten rit, doch eene des te langere bewusteloosheid, in deerniswaardigen toestand, tusschen rotablokken terug. Hunne zebra's daarentegen bevonden zich met den verpletterden wagen in den stal, waarheen de dieren, die niet veel lust in geregelden arbeid hadden, teruggekeerd waren, zonder zich te bekommeren om hunne mishandelde meesters. Daarentegen mag men grootere verwachtingen koesteren van de resultaten, die het fokken van den dechiggetai of homione en andere wilde ezels schijnen te beloven, en dat thans door onderscheidene vereenigingen gedreven wordt. Immers lijdt het geen twijfel, of de hedendaagsche Aziaten en Afrikanen weten wild gevangene ezels tot hunne dienaten te dresseeren, en vooral er partij van te trekken tot veredeling hunner vroeger getemde stamgenooten.

De stelling van Oken: dat de grootste leden eener familie, en tot zekere hoogte ook van eene orde, in den regel ook de edelste zijn, gaat, althans wat de dieren met gespletten of verdeelde hoeven betreft, volkomen door. De olifanten behooren inderdaad ook wat de geestvermogens betreft, tot de voornaamste zoogdieren, en zelfs komen de beide (en wanneer men de op Sumatra levende olifanten als eene bijzondere soort wil beschouwen, de drie) soorten dier familie in hunne eigenschappen overeen. Men heeft herhaaldelijk de vraag gedaan, of (9) de Afrikaansche olifant („elephas africanus“) evengoed zou kunnen gewonnen worden voor den dienst des menschen, als zijn Aziatische bloedverwant, (8) de Indische olifant („elephas indicus“), en, in tegenspraak met de geschiedenis van Carthago, heeft men gemeend die ontkennend te mogen beantwoorden; wij voor ons zijn overtuigd dat zij onbedingd toestemmend moet worden beantwoord. Niet de Afrikaansche olifant onderscheidt zich, wat geestvermogens betreft van den Indischen, maar wel die uit de binnenlanden van Afrika van den Indiër. Wanneer in Afrika een volksstam bestond, bekwaam om dieren te temmen, dan zouden er wel reeds van overleng gedresseerde olifanten hebben bestaan. Aangaande de leerzaamheid en het verstand der Afrikaansche olifanten zijn alle berichtgevers en alle inlanders van Afrika vol van lof; en verstandige, slimme dieren laten zich altoos temmen, wel te verstaan, wanneer de temmer, al bezit hij daarin dan ook niet het meesterschap van den Indiër, toch wat meer dierenkennis en geduld heeft dan de hedendaagsche Afrikaan. Het laat zich niet verwachten van den Neger, die zelf ons met volle recht half als vees toeschijnt, dat hij een dier aan zich zou vermogen te onderwerpen, dat in adel schier met hem gelijik staat. Daartoe is een geheel mensch noodig, geen half mensch, geen aap-mensch, zooals de Neger er nu eenmaal een is en nog wel eenige jaarduzenden blijven zal, in weerwil van alle verzekeringen van zendelingen, philanthropen en andere sentimenteale Europeanen, die zich alle moeite geven om die half-dieren te temmen en ze tot broeders in den Heere te dresseeren. Wij kunnen thans over de olifanten niet breder uitweiden, en willen hier alleen nog maar bijvoegen, dat de dierenhandelaar Casanova de verdienste heeft van de Afrikaansche olifanten in onze Europeesche zoölogische

verzamelingen te hebben overgebracht, - de eersten sinds de dagen der Romelinen.

In het midden tusschen de olifanten en zwijnen - en wel in het midden wat betreft het geestelijke en het lichamelijke, staan de tapirs. Zulks blijkt vooral dan, wanneer men (6) den schabrakken tapir („tapirus indicus“) levend voor zich ziet, omdat die zijn Zuid-Amerikaanschen bloedverwant (7), den Amerikaanschen tapir („tapirus americanus“) evenzeer in schoonheid en grootte, als in zachtheid van aard overtreft. De schabrakken tapir huist in de wouden der binnenlanden van Acher-Azië, van Zuidelijk China en van de groote Sunda-eilanden, inzonderheid van Sumatra. De Amerikaansche is uitgebreid over het grootste gedeelte van Zuid-Amerika, van Middel-Amerika tot Buenos-Ayres, doch wordt, naar 't schijnt, in het hooggebergte vervangen door eene andere soort („tapirus villosus“). Beide houden zich, als echte dikhuiden, op in dichte, vochtige woudstreken en in de nabijheid van water, en verslapen aldaar het grootste deel van den dag, het liefst neerliggend in een slijkerigen poel of in een langzaam vlietend stroom, terwijl zij dan met zonsoudergang hunne nachtelijke tochten beginnen, wat natuurlijk voornamelijk bestaat in het opsprengen van voedsel. Hun gang is langzaam en bedachtzaam, hun gewzinde loop een zonderling middeling tusschen draf en galop. Zij zijn echter buitengemeen vlug in het zwemmen. Te water neemt de tapir het op tegen iederen anderen dikhuid, dus ook tegen het nijlpaard. Ja, het water is zijn eigenlijk element. Zijn voedsel bestaat meestal in het loof der boomen en in drijvende waterplanten. Vleesch en huid worden veel gebruikt, hoewel de jacht op tapirs niet zeer voordeelig is.

Op de tapirs moeten wij laten volgen een uit eenigszins verloopene tijden tot op ons gekomen zonderling creatuur, (12) het klipzwijn („hyrax capensis“), een diertje ter grootte van een konijn, met dichte haren bekleed, dat met zijne verwanten de rotsgebergten van Afrika en N.-Westelijk Azië bewoont. Men heeft gedurende langen tijd beproefd aan dat dier eene bepaalde plaats aan te wijzen, dewijl het inderdaad meer tot de knaagdieren dan tot de veelhoevigen schijnt te behooren; nadere onderzoekingen en de vergelijking met uitgestorven soorten hebben evenwel er toe geleid om het onder de pachydermen te rangschikken. Het klipvarken is de „saphan“ uit den bijbel, door Luther overgezet met „Kainichen“; het mocht door de Joden niet gegeten worden en wordt ook nog ten huidigen dage noch door de Christelijke, noch door de Mahomedaansche Abyssiniërs gegeten. Het bevoont slechts de rotsen, en zoekt bij voorkeur de meest gescheurde en gespletene op. Het klimt uitmuntend en allerwaardigst. Het leeft voornamelijk van versch, sappig gras. Zijn aard is zacht, gezellig, vreedzaam, goedaardig, doch angstig en schuw. Wanneer het in den gevangen staat zacht behandeld en goed verpleegd wordt, is het zeer tam en dankbaar, en hecht zich op allerinnigste wijze aan zijn verzorger, door wien hij steeds verlangt geliefkoosd te worden.

Wanneer men de varkens vergelijkt bij de plumpe massieve gedaanten der andere dieren van hunne orde, dan komen ze ons schier voor als bevallige schepsels. Men zou ze kunnen beschouwen als de eenige wezenlijke pachydermen van den tegenwoordigen tijd. Hunne stamverwanten worden van jaar tot jaar meer teruggedrongen en gaan langzaam doch zeker hunnen ondergang te gemoet. Het varken daarentegen verbreidt zich meer en meer, hoewel dan als huisdier of vees. Het schoonste van alle varkens is ongetwijfeld het in West-Afrika thuis behoorende (3) pluimvarken („choeropotamus penicillatus“). Het is niet zoo groot als ons gewone (1) wilde zwijn („sus scrofa“) of als het daarvan afstammende gewone varken, maar het is fraaier van bouw, ook in weekheid van haar en sierlijkheid van kleur, namelijk donker roodachtig geel, waarbij het zwarte aangezicht, de grijsachtige baard en de donkergrze pooten, alsmede een over het kruis heenlopende witte streep, witte oorpluimpjes en geelachtige ringen om de oogen, levendig uitkomen. Uit Azië stammen af: (4) het baardvarken („sus barbata“), dat tot dusver slechts eene enkele maal uit zijn vaderland, het eiland Sumatra, levend naar Europa is overgebracht, waar het thans in den tuin van het natuurkundig genootschap „Natura Artis Magistra“, te Amsterdam, te zien is; en vervolgens het merkwaardige (2) maskervarken („sus piliceps“), aangaande welks eigenlijke soort en vaderland men het nog niet volkomen eens is. Het voorkomen van het dier schijnt te wijzen op China of Japan, het karakter op langdurige gevangenschap en zekeren invloed op de gestalte door middel van kweeking. In Amerika komen slechts verbasterde soorten der familie voor, de dusgenoemde navelvarkens, op onze afbeelding voorgesteld door (5) de pecari („dicotyles torquatus“), den dwerg van het geslacht, een dier dat menigvuldig aangetroffen wordt in de boschrijke streken van Zuid-Amerika. De levenswijze dier dieren schijnt overeen te komen met die der varkens. Zij leven gezellig bijeen in dicht begroeide streken, in bosch en moeras, deelen in de voorliefde van alle pachydermen voor poelen en wateren, zoeken hunnen kost al wroetende, en zijn in den volsten zin des woords allesverters, aan wie een klein diertje of het aas van een grooter dier evenzoo smakelijk toeschijnt als wortels, knollen, vruchten en andere plantentoffen. Met uitzondering der navelvarkens, die slechts twee jongen te gelijk werpen, onderscheiden zich de zwijnensoorten door verbaazende vruchtbaarheid. Zij behooren onder die zoogdieren, welke de meeste jongen ter wereld brengen. De varkenssoorten zijn niet moeilijk te temmen, doch, eenmaal wederom vrij, verwilderen zij nog veel gemakkelijker, zoodat nakomelingen van huisvarkens weldra in het wild zich niet meer onderscheiden van gewone wilde zwijnen.

Het isaget van alle leden dier orde staan de lompe neushoorn en het nog lomper nijlpaard. Enkele natuuronderzoekers vereenigen ze in eene en dezelfde groep, terwijl andere ze houden voor typen van bijzondere familiën. Bovenaan staan de neushoorns, op onze afbeelding vertegenwoordigd door (11) de Indische soort („rhinoceros indicus“), allerwonderlijkste, hoeeer niet zoozeer erg leelijke schepsels, die in verscheidene nog niet met zekerheid gerangschikte soorten voorkomen in Middel-Afrika en Zuid-Azië, waar zij in de steppen leven en in blinde woede menschen en dieren aanvallen. Het plompste der plompen is echter het nijlpaard („hipopotamus amphibius“), een bewoner van alle groote rivieren van Afrika, de eigenlijke water-pachyderm, als het ware een overgang tusschen de water- en landzoogdieren. Eene meer uitvoerige schildering en beschrijving van beide zou te veel plaats vorderen, terwijl zij ook van elders door natuurkundige mededeelingen overbekend zijn.

Het standbeeld van Augustus,

voorkomende in de verzameling van antieken op het Vaticaan te Rome.

Op blad. 182 van dit Deel, bij gelegenheid van ons be-

richt aangaande de muurschilderingen gevonden in de villa Livia (zie blad. 178 en volgende), gewaagden wij reeds van een marmeren standbeeld, voorstellende keizer Augustus, ongetwijfeld en in alle opzichten een der kostbaarste en belangrijkste gedenkstukken uit de Romelnsche oudheid. Wij meenden daarom onzen lezers een dienst te bewijzen met de mededeeling eener afbeelding van het heerlijke kunstgewrocht.

Men zou vanzelf reeds groote verwachtingen koesteren van een in Livia's eigene villa gevonden standbeeld van haren beroemden gemaal. En inderdaad maakt dat meesterwerk een onweerstaanbaar treffenden en imponerenden indruk op iederen aanschouwer, die vatbaar en toegankelijk daarvoor is. Men beschouwt met een zekeren eerbied en met nieuwsgierigheid die geheele gestalte, en de verstandige en schoone gestaltstreken van den machtigen en wijzen regent, die het vervallene en vervallende Romeinsche staatsleven op nieuwe grondslagen vestigde, en aldus, na een bloedig verleden, toch nog den dank der tijdgenooten en der nakomelingschap heeft weten te verwerven.

De keizer is voorgesteld in het kostuum der imperatoren; slechts de wegens kunsteffect onbedekt gelaten voeten herinneren aan de later zoo bekende en algemeen geworden voorstelling der keizers als heroen. De dolfinn met den Amor, aan de zijde, dient als steunsel, dat bij die positie van het beeld niet gemist kon worden. De kunstenaar heeft juist dien vorm daarvoor gekozen, om den keizer daarmee een vleedend compliment te maken; immers men weet dat het geslacht Julia beweerde van Venus af te stammen, even goed als Amor zelf.

Wij behoeven nauwelijks te verzekeren, dat het terugvinden van dit kunstgewrocht van onberekenbare waarde is voor de kunst in het bijzonder, en voor de kennis der antieke in het algemeen.

Anna Schramm.

Anna Schramm, de grootste soubrette van Noord-Duitschland, mag van geboorte een kind van Berlijn geacht worden, hoewel zij eigenlijk het eerste levenslicht aanschouwd te Reichenberg, in Boheme. Zij is een allerliefst persoonlijk, klein van gestalte, wat trouwens in eene soubrette een vereischen is. Eene rijzige soubrette is schier evenzoo „onmogelijk“ als eene zwaarlijvige danseres.

In hare vroegste kindheid was zij reeds treurspelspeeler. Allerlei bonte lappen en doeken werden voor hare kinderlijke fantasie tot kostbare kroningstooisels en andere kostumes, en zoo werden alleenspraken van Maria Stuart, de maagd van Orleans, Gretchen, enz. met ontzettend veel kinderlijk pathos voorgedragen.

Weinige tooneelspeelsters hebben ook reeds zoo van hare prille jeugd af aan degelijke voorbeelden gezien en zoo goed onderwijskunnen genieten als Anna Schramm en hare oudere zuster Amalia, eene der beste actrices in het vak der „komieke oudjes“, thans verbonden aan den schouwburg en de opera van het hoftoneel te Schwerin. Hare moeder, eene geborene Grahmann, was eene voortreffelijke zangeres en begaafde actrice. Zij was er ijverig op uit om alle gebreken, die jonge talenten meestal aankleven, met den wortel uit te roeien, en voornamelijk om hare dochters te leiden, niet op den weg van coulisenffect, maar op dien der natuurlijke en der wezenlijke waarheid.

Anna Schramm was eerst verbonden aan den Wallner-Schouwburg, waarvan zij eene der beste en kostbaarste sterren geweest is. Thans schittert zij op het toneel van den Friedrich-Wilhelmstadtschen-schouwburg. Toen zij eerstgenoemde schouwburg, de geboorteplaats, om zoo te spreken, van haren roem, verliet, en toen zij weinige dagen later in den anderen optrad, werd zij op beide tooneelen met bloemen en kransen begroet.

Onlangs gevonden runenschrift.

De Germaansche volkstammen bezaten reeds in den vóórchristelijken tijd eigenaardige schriftteekens - runen, die wel gedeeltelijk herinneren aan de letters van het Phenijsch-Grieksche alfabet, maar toch wederom ook zooveel afwijkende hebben, dat er bezwaarlijk kan gedacht worden aan een ontleenen aan die bron. De 22 letters van het Germaansche alfabet zijn in het Angelsaksische, wegens het verschil van dialekt, vermeerderd tot 30, terwijl de Skandinavische stammen oorspronkelijk slechts 16 letters bezitten, namelijk: f, u, th, o, r, k, h, n, i, a, s, t, b, l, m, y of wel de sluit r, welk aantal in de X^{de} eeuw vermeerderd werd tot op 20, doordat men e, g, p, v met de teekens voor i, k, b, f schreef met bijvoeging van punten ter onderscheiding. In diezelfde tijden valt wellicht de veranderde rangschikking der letters, zoodat de volgorde thans meer overeenkomt met die van het Latijnsche alfabet. Men sneed de runen (het woord is nog overig in het Duitsche werkwoord „raunen“ = stil inluisteren) gewoonlijk in boomschors, gladgemaakte stokken of tafels, liefst van beukenhout (vanwaar het Duitsche woord „Buch“ afkomstig is). De letters komen ook voor als opschriften op steen en metaal.

De Duitsche runen moesten reeds vroeg wijken voor de Latijnsche letters, en hoewel, nog in de VI^{de} eeuw, de van Ravenna geboortige bisschop van Poitiers, Venantius Fortunatus, in een Latijnsch gedicht iemand uitnodigt, om, wanneer hij niet in 't Latijn kon antwoorden, dan maar „het vreemde runenschrift op essenhouten tafels te teekenen“ („Barbara fraxineis pingantur runa tabellis“), zoo was het toch reeds in de VIII^{de} eeuw aan de clericale onverdraagzaamheid en de Italianizeeringsmanie gelukt de aan het heidendom en zijne tooverformules herinnerende teekens te verdringen, en zelfs het oude woord „rizen“ (insnijden, inkrabben, nog over het Duitsche „reissen“ en „ritzen“; Angelsaksch: „writan“, vanwaar nog het Engelsche „to write“) te vervangen door het vreemde „scriban“ — schrijven, van het Latijnsche „scribere“. Daarentegen wisten de Skandinaviers hunne oude beschaving veel beter op prijs te stellen, en bij hen komen talrijke runen voor tot op het einde der middel-eeuwen, o. a. op grafsteenten, kruisen, klokken, monstransen, enz. Zulsoortige opschriften op hout zijn, zooals licht te begrijpen valt, slechts zeldzaam bewaard gebleven, en; de ontdekking van zulke teekens op een kunstig versterden armstoel, uit de XIII^{de} eeuw afkomstig, die in 1843 van IJsland in het museum voor Noordische oudheden te Koppenhage kwam, gaf aanleiding tot eene geleerde beschrijving in een oudheidkundig tijdschrift. Toen in September d. v. j. dat merkwaardig stuk huisraad uit elkander werd genomen, vond men runen op de binnenste, tot dus ver verborgen gebleven zijde van een der kleine stukken hout, waaruit de rugleuning bestaat. Onze afbeelding vertoont dat stuk hout in natuurlijke grootte.

*) Zie blad. 189, 190, 245 en 248 van dit Deel.